NÉPI
ÉPÍTÉSZETI
PROGRAM

MŰSZAKI SEGÉDLET

TELEKI LÁSZLÓ ALAPÍTVÁNY
BUDAPEST
2026

Tartalomjegyzék

A Népi Építészeti Program keretében a népi építészeti emlékeket érintő helyreállítások szakmailag támogatott és javasolható műszaki megoldásai 3
MŰSZAKI ÚTMUTATÓ 4
Műszaki javaslatok a jellemző problémák megoldására 4
Alapozás 4
Falak 5
Tapasztás 6
Vakolás, meszelés 7
Födémek, tetőszerkezetek 7
Tetőfedés 8
Padlók 9
Ablakok, ajtók 10
NÉPI ÉPÍTÉSZETI EMLÉK FELÚJÍTÁSÁT MEGALAPOZÓ 11
SZAKMAI ELŐKÉSZÍTÉS TARTALMA 11
Általános elvek, elvárások: 11
Minden épületnél szükséges szakmai anyagok (1-5): 11
További szükséges szakmai anyagok (épületenként eltérő lehet): 13
NÉPI ÉPÍTÉSZETI EMLÉK FELÚJÍTÁSÁVAL 14
KAPCSOLATBAN 14
FELMERÜLŐ MUNKANEMEK FELSOROLÁSA 14
KÉRELEM BENYÚJTÁSAKOR SZÜKSÉGES MELLÉKLETEK TÍPUSAI: 14
AZ EGYES FELÚJÍTÁSI MUNKANEMEKHEZ FELTÖLTENI SZÜKSÉGES DOKUMENTÁCIÓK RÉSZLETEZÉSE MŰEMLÉKI VÉDELEM ESETÉN: 14
AZ EGYES SZAKÉRTŐI DOKUMENTÁCIÓK ELKÉSZÍTÉSÉRE FELKÉRHETŐ MŰEMLÉKI SZAKÉRTŐK NÉVSORÁNAK ELÉRHETŐSÉGE 18

A Népi Építészeti Program keretében a népi építészeti emlékeket érintő helyreállítások szakmailag támogatott és javasolható műszaki megoldásai

Hagyományos népi építésmóddal létrejött épületek fenntartható használatához a felújítás mellett a karbantartás és rendszeres javítgatások elvégzésével is számolni kell. Jó, ha igyekszünk feltárni az épület múltját, és programot készítünk a jövőjére is. Nem elég a felújítást elvégezni, a fenntarthatóságot is biztosítanunk kell, átgondolva a folyamatos állagmegóvás kapcsán felmerülő költségeket is. Nem elég ugyanis az egyszeri lelkesedés, az épület Program keretében történő rendbetétele, a folyamatos karbantartásról is gondoskodni kell. Erre vonatkozó elméleti és gyakorlati képzéseket is biztosít a program együttműködő partnerei (Nagyapám Háza Program, Népi Építészeti és Tájház Központ) révén.

A népi építészeti alkotások általában többféle anyagokból, a kor igényeinek megfelelően, gyakran nem tervezett formában jöttek létre, és emiatt sérülékenyek.

A Műszaki Segédlet célja, hogy a népi építészeti értékek tulajdonosait segítse ezen sérülékeny történeti értékek felismerésében, jellemzőinek megismerésében, valamint tájékoztatást kíván adni a legjellemzőbb problémák jellegéről, és azok helyreállításának javasolt módjáról. A Műszaki Segédlet a Népi Építészeti Program keretében támogatásban részesíthető szakmai program összeállítását segíti.

A Műszaki Segédlet nem helyettesíti, és nem is pótolja a konkrét épület megismeréséből, a helyszíni megfigyelésekből kialakítható szakmai véleményt, nem ment fel a jogszabályok által előírt feladatok elvégzésének szükségétől, pusztán támpontot kíván nyújtani a szakmai program megtervezésének első lépéseihez, illetve felhívja a figyelmet a hagyományos anyaghasználat és technológiák alkalmazásának fontosságára.

A **Műszaki Segédlet** három fő részből áll:

- ***Műszaki Útmutató***, amiből a tulajdonos tájékozódhat az épületek felújításának és karbantartásának legfontosabb műszaki elvárásairól, javaslatairól,
- az épületfelújítási munkákat megalapozó ***szakmai előkészítés tartalma, szempontjai***
- a népi építészeti emlék felújításával kapcsolatban felmerülő *munkanemek felsorolása*, és az azokhoz tartozó, **elkészítendő, illetve** felújítás esetén a *Támogatási kérelem mellékleteként* ***benyújtandó szakmai dokumentumok listája***,
- az egyes szakértői dokumentációk elkészítésére felkérhető, jogszabályban előírt jogosultsággal rendelkező ***műemléki szakértők névsorának*** online elérhetősége.

MŰSZAKI ÚTMUTATÓ

Műszaki javaslatok a jellemző problémák megoldására

A Műszaki Útmutató áttekintést ad a népi építészeti emlékek (épületek és építmények) fő szerkezetei alapján haladva a lehetséges hibákról, azok javasolt javítási megoldásairól, a szakmai ajánlásokról. Az áttekintés nem helyettesíti az érintett épületet ismerő és megismerő szakember(ek) szakmai értékelését.
A hagyományos népi építészeti értékek megőrzése hagyományos szerkezeti megoldásokkal és anyagokkal megoldható, a szakszerű beavatkozások révén a műemléki/történeti értékek fenntarthatók.

Az egyszerűen szemrevételezhető hibák (pl. repedések, faltörések, anyaghibák, korhadás) kialakulásának lehetnek közvetlen okai, de sok esetben a kiváltó okok elsődlegesen rejtettek, és jellemző, hogy egy károsító hatás több szerkezeti problémát is eredményez.
Az egységes és átfogó szemléletű épület-helyreállításban jártas szakemberek ezen összetett kérdéskörökre komplex választ adó megoldásokat nyújtanak a tulajdonos segítségére.
Az *elsődlegesen megjelenő hibák* közvetlen kiváltó okainak megszüntetése és a bonyolultabb megoldások időszerű elvégzése mindig kevesebb anyagi forrás felhasználását igényli. A *folyamatos (kis) karbantartás és* javítás költséghatékonyabb megoldás egy halogatott egyszeri jelentős beruházásnál.

A szakmai előkészítés (kutatások és szakértői vizsgálatok, tervek készítésének) **során elvárt az épület minden szerkezetének alapos megismerése. A tervezett beavatkozások pontos meghatározásához és ezzel a felújítási költség tervezhetőségéhez szükséges a rejtett szerkezetek (pl. alapok, tetőszerkezet, födémszerkezet) feltárása.**

Alapozás

- A népi épületeknél jellemzően nincs statikailag számításba vehető alapozás. A falak alatti földfelület erős döngölése, ritkábban minimális (20-60 cm mély) kő, illetve téglafalazás, gyakrabban csak kő, vagy kavicsterítés készült.
- Az alapozás hiánya, az altalajban végbemenő változások (nagyobb fák gyökérzete, felszín alatti vizek mozgása, kimosás), süllyedések határozott irányú repedéseket okoznak, ami a szakember számára a mozgások irányát és okát mutatja.
- A hiba látható jele: falsüllyedés, ferde irányú repedések

Javasolható beavatkozások:
Szakaszos aláfalazással megállíthatjuk a további egyenlőtlen süllyedést, amennyiben indokolt. A munkát csak képesítéssel bíró szakemberek végezhetik a fennálló omlásveszély miatt, ami a munkagödör kialakítása, rejtett szerkezeti hibák és/vagy a falak nem megfelelő állékonysága miatt is fennállhat. Történeti épületszerkezeteket ismerő tartószerkezet-tervező (statikus) bevonása szükséges.

- Az *aláfalazás* készítése téglából javasolt, mindig csak rövid szakaszokban dolgozva, csorbázatos kialakítással a szakaszok átkötése érdekében.

A falsüllyedés kiváltó oka legtöbb esetben nem szerkezeti hiba, hanem a csapadékvíz elvezetésének hibája, megoldatlansága. Ennek vizsgálata és figyelembevétele javasolt a felméréskor, tervezéskor.

Felhívjuk továbbá a figyelmet, hogy csekély alapmélység esetén csak abban az esetben indokolt az alapmegerősítés-aláfalazás, amennyiben az valóban szerkezeti hibákat okoz.
Amennyiben szemmel látható probléma nem jelentkezik az épület falazatain, abban az esetben sem az alapfeltárás, sem az aláfalazás nem indokolt, hiszen ezen épületek nem kapnak a felújítás során plusz terheket. Minden esetben mérlegelni szükséges ezen szempontokat, mert konszolidálódott állapotban lévő épületnél egy alapfeltárás akár szerkezeti problémákat is előidézhet.

Megjegyzés: Amennyiben akadályba ütközik a hagyományos technológia alkalmazása, úgy kivételes és szakértő által alátámasztott esetben talajszilárdítással, injektálással pótolhatjuk az alapot. Ennek tervezésekor végig kell venni a hagyományos technológiákat és igazolni szükséges azok alkalmazásának akadályát.

- Az *injektálást* erre szakosodott cégek végzik. Kisméretű furatokon át cementes/műgyantás anyagot préselnek a megsüllyedt épületrész alá. A műszakilag nagyon korszerű eljárás nem csak a további süllyedés megakadályozására alkalmas, hanem a falazat visszaemelésére is. *Nem tartozik a hagyományos technológiák közé, ezért a Népi Építészeti Program keretén belül csak nagyon indokolt esetben, szakvéleménnyel megalapozottan és szakmai egyeztetés mellett tervezhető be. A szakmai döntéshozó Bírálóbizottság egyedileg dönt az adott helyszín adottságai és a szakértői elképzelések szerint a beavatkozás támogathatóságáról.*

Falak

A népi épületeknél jellemzően koszorú nélküli, természetes anyagokból épült falazatok készültek. Lehetnek ezek föld, vályog, tégla, kő és fa anyagúak. Előfordul vegyes vagy épületrészenként eltérő anyaghasználat is, ami az eltérő építési periódusokra utal.

- Az épület állékonysága és terhelhetősége szempontjából szerkezetileg és a nedvesség jelenléte miatt is vizsgálandó.
- A falban lévő nedvesség természetes használat esetén jellemzően el is párolog, de időszakos használatnál előfordulhat, hogy a szellőzés nem megfelelő és nem elégséges.
- A bennmaradó nedvesség nem huzamos használat esetén gyakran megfagy, ami károsítja a szerkezetet, jelentősebb pusztulás esetén ez a falak állékonyságát veszélyeztetheti.
- Károk felszíni vizekből és talajnedvességből adódhatnak, néha egyszerre kell mindkét problémával számolni.

- A hibák látható jele: *Függőleges irányú repedések* az eltérő építési periódusoknál természetesek, és jellemzően nem is nagyon változnak, ugyanakkor *ferde irányú repedések-törések* esetén komolyabb szerkezeti problémákra kell gyanakodni, és szükséges statikus szakember véleményét kikérni.

Javasolható beavatkozások:

- A felszíni vizek ellen legegyszerűbben a közvetlen *terepviszonyok megfelelő lejtésben történő kialakításával,* illetve padka készítésével védekezhetünk, hogy a víz az épülettől a lehető legrövidebb idő alatt, akadálytalanul távozhasson.
- A falak mellől a (sűrű) növényi *vegetáció eltávolítandó,* mert ezzel is biztosítható a fal melletti külső földfelszín jobb szellőzése, valamint az alapok épsége.
- Felszín alatti rétegvíz esetén (ha annak iránya ismert), a támadási oldal felől a talajszint alatt - lehetőség szerint agyagból - kialakított és elvezetett szivárgóval, ún. *drénezéssel* hatékonyan kezelhető a nedvesedés forrása.
- A talajpára problémájának kezelése bonyolultabb. Egyrészt *gyakori szellőztetést* kell alkalmazni, másrészt huzamosabb időre bezárt épületnél állandó *ún. kényszerszellőzést* javasolt kialakítani.
- Vízpárát lefojtó burkolatok, lambériák, festések eltávolítása és lélegző szerkezetekkel történő helyettesítése.
- Csak, ha a fentiek nem hoznak tartós eredményt, akkor lehet szükség a *falazat utólagos vízszigetelésére*, melyek költséges és bonyolult megoldások, csak szakember bevonásával tervezhetők és végezhetők.
  Az alapot megerősítő szakaszos, tömörtégla aláfalazás esetén ugyanakkor célszerű vele együtt lemezes (vagy kent) talajnedvesség elleni szigetelés készítése. Vegyes kőfalak esetén az egyenetlen falsíkok miatt inkább a kiszellőztetés és drénezés javasolt.

Kerülendő beavatkozások az újabb problémák elkerülése érdekében:

- Vályogfalak esetében mérlegelni szükséges a falnedvesség teljeskörű megszüntetését, ugyanis teljes zárás esetén a fal természetes átszellőzése megszűnhet, a fal anyaga porladásnak indulhat!
- Kerülni kell a párazáró anyagok, aljzatbeton, linóleum és egyéb, nem lélegző padlóburkolat, falfestés, csempe, burkolat, beton járda használatát!
- A falak hőszigetelése nem megengedett!

Tapasztás

Népi épületek falazatainak befejező rétege leggyakrabban a sártapasztás. Viszonylag puha, sérülékeny, a lábazati részeken könnyen lemosódik, általános felületeken táskásodhat. A repedések leggyakoribb oka a tapasztás, az agyag zsugorodása, vagy a falban lévő nedvesség miatti anyagváltozás, esetleg fagykár. A legsérülékenyebb szerkezet, állandó figyelmet és karbantartást igényel – helyettesítése esetén a megjelenés jelentős változásával kell számolni, ezért más anyaggal történő kiváltása kerülendő.

Javasolható beavatkozások:

- A kopogó, leváló részek eltávolítása és *anyagazonos tapasztás* alkalmazása.
- Nádszövettel, vagy rabic-hálóval segíthető a jobb tapadás kialakulása.
- Megfelelő (környéken jellemzően fellelhető) agyag alkalmazása szükséges, a műveleti sorrend és az eltérő rétegekben más-más anyagjellemzők követése javasolt, a legfelsőbb rétegben például mész keverése szükséges.
- Megfontolandó az eltávolított anyagok újra feldolgozása és visszahelyezése, újra felhasználása

- Javasolt odafigyelni arra, hogy a tapasztást megfelelő időjárási körülmények között végezzék, hogy az megfelelő minőségű és élettartamú legyen.
- Az esetleges díszítőfestés kutatásának meg kell előznie a tapasztás leverését!

Kerülendő beavatkozások az újabb problémák elkerülése érdekében:
- Cementes vakolat használata tilos, mert a falnedvességet a falba zárja, emiatt párás-dohos beltér alakulhat ki, és a falszerkezet is károsodik.
- Az utólagosan elhelyezett idegen anyagú lábazat megtartása (pl. szeletelt tégla)

Vakolás, meszelés

A vakolatoknál ügyelni kell arra, hogy csak valódi (homokos) mészvakolat kerüljön a falra, mert az biztosítja a falak természetes szellőzését. Tájegységenként elterjedt lehet a mészkötésű kőporos vakolat, ahol a homokot kőtörmelékkel helyettesítették. Ebből a durvább anyagból is készítettek teljesen sík, simított vakolatot, de gyakrabban durva felületeket hoztak létre. A felújítások során ügyeljünk a felületi struktúrák megőrzésére.
Csak kellően kiszáradt felületre kerülhet végleges festés. A fal páraáteresztő képességét nem csökkentő mészfestékeket részesítsük előnyben. Megújítása a fenntartható szerkezetmegőrzés érdekében is javasolt.

Javasolható beavatkozások:
- Meszes vakolat használata. Szükség szerinti állandó karbantartás.
- Javasolt odafigyelni arra, hogy a vakolást, meszelést megfelelő időjárási körülmények között végezzék, hogy az megfelelő minőségű és élettartamú legyen.
- Az esetleges díszítőfestés kutatásának meg kell előznie a vakolás leverését!

Kerülendő beavatkozások az újabb problémák elkerülése érdekében:
- Cementes anyagok, póruszáró műanyag festések nem alkalmazhatóak.
- Az utólagosan elhelyezett idegen anyagú lábazat megtartása (pl. szeletelt tégla).

Födémek, tetőszerkezetek

A régi épületek födémei, tetőszerkezetei szinte kizárólag fából készültek. Ha a faanyagot megóvjuk a nedvességtől, a problémák nagy részét megoldottuk. Leggyakrabban a sérült tetőfedésen bejutó csapadék miatt indul meg a károsodás. Csak nagyon régi épületek esetében kell számolni a beépített anyag természetes elfáradásával, törésével. A födém és a tető tartószerkezet, ezért azt csak hozzáértő, megfelelő szakember javíthatja felelősséggel. A beavatkozások előtt statikus szakvéleményére is szükség van.
Az esetleges gomba-, vagy rovarkárosítók jelenlétének vizsgálata érdekében mindenképpen szükséges faanyagvédelmi szakember bevonása a probléma feltárásához, a kezelés módjának kidolgozásához.

Javasolható beavatkozások:
- Rejtett szerkezetrészek óvatos *feltárása szakemberrel*.
- Károsodott elemek azonos *szerkezettel és faanyagból, azonos megmunkálással történő cseréje* a csatlakozó szerkezetek ideiglenes megtámasztásával.
- Fa kiváltó, *felfüggesztő rendszer rejtett kialakítása* szükség esetén.

- Szerkezettervező és statikusi végzettséggel rendelkező szakember általi szakvélemény készítésére van szükség (aki régi épületek felújításában szerzett jártasságot).
- Fafödémen védelmet biztosító agyagtapasztás készítése (tűz- és hővédelmet is biztosít) A tornác födémét alátámasztó oszlopok a hagyományos lábazati kialakítással kerüljenek helyreállításra
- Az eredeti födémtapasztás megtartandó, hiszen a hőszigetelés mellett védelmet biztosít a födém faanyagának (tűz, víz ellen)

Kerülendő beavatkozások az újabb problémák elkerülése érdekében:

- Kerülendő a nem hagyományos szerkezetek (acél, vasbeton) alkalmazása, mert azok további nem várt szerkezeti mozgásokat eredményezhetnek, és kialakításuk is (helyigény és építési térigény miatt) további történeti szerkezetek bontásával jár.
- A teljes tetőszerkezet megbontása nem javasolt, mert a szerkezetileg összeépített elemek megbolygatása újabb hibákat generálhat.
- Kerülendő az eredeti tetőszerkezet rendszerének és az egyes elemeinek keresztmetszeti méreteinek és formájának megváltoztatása
- Nem engedélyezett tetőfólia alkalmazása, mert veszélyeztetően akadályozza a padlástér természetes szellőzését, a faelemeken páralecsapódást okozhat, ami a faanyag tönkremeneteléhez vezethet.
- (A tornácoszlopok felújításánál a hagyományostól eltérő kialakítás kerülendő! (pl.: modern fém papucsba ültetés, talpgerenda kiváltása tégla aláfalazással nem elfogadható)

Tetőfedés

A sérült, hiányos tetőfedés számos további károsodás forrása lehet. A javítását mielőbb el kell végezni. Nagyobb szélviharok, esők után rendszeresen ellenőrizni kell a padlásteret, nincsenek-e csepegés-nyomok, hiányzó vagy törött héjalat-részek.
A tetőfedés, miként az épület szerkezetei és formája, tájegységekre jellemző megjelenésű. Ezektől eltérő megoldás készítése nem támogatott. Előfordul ugyanakkor, hogy az utóbbi évtizedekben a modernizálás vagy épp a hagyományos anyagok építőipari hiánya miatt helytelen, nem odavaló fedéscserék történtek. A helyre, tájra jellemző tetőfedés anyaga történeti kutatással megállapítható, az épületről fennmaradt dokumentumok, helyi analógiák az eredeti, az épülethez illő fedés megállapításában segítségünkre vannak.

Javasolható beavatkozások:

- Cserépfedés esetén jellemzően *hódfarkú cserepet* alkalmaztak, kettős fedéssel kialakítva. Korábbi korszakban egyenesvágású, utóbb ezekhez közelítő speciális formák is kialakultak. A hibás elemek cseréjére forma- és méretazonos bontott cserép jöhet számításba. Egyes elemek is cserélhetőek, a cserepeket tartó lécezés cseréje esetén az összes egészséges cserép újrafelhasználandó átrakással.
  Elsőbbséget élvez az új cserépfedés helyett a jó minőségű bontott cserépfedés készítése!
- Fazsindely anyaga általában *nagyobb gyantatartalmú, tömörebb fenyő*, ritkábban bükk vagy tölgyfa, hazánk területén általában kettős fedést készítenek belőle. Felrakásának módja miatt csak nagyobb felületeket lehet cserélni. Javításhoz, ha egy mód van rá, hasított zsindelyt szerezzünk be, sokkal tartósabb, mint a manapság előállított fűrészelt áru.

- Nádazás leginkább a gerincnél, az oromzatnál és a vápánál károsodik. Mivel a fedés kévékből készül, ezen felületek utólagos javítása könnyen megoldható, így a héjazat élettartama rendszeres karbantartással egyszerűen kitolható.
- Szalmafedés zsúp- és taposott kivitelben készül. Komoly gondot jelent a *megfelelő zsúptetőnek* alkalmas szalma beszerzése. A megfelelő szalma hosszúszálú (140-160 cm), kézzel aratott és csépelt, tömören kell bedolgozni. Az anyagvásárlás és beépítés is komoly szakmunkát igényel.
- A történeti palafedés jellemzően azbeszttartalmú, így annak megtartása nem javasolt. cseréje esetén az eredeti méret és forma szerinti új, szálcement palafedés készüljön.

Kerülendő beavatkozások az újabb problémák elkerülése érdekében:

- Nem támogatott a hagyományos anyagokat kiváltó új anyagok (modern gépi formálású agyagcserepek, modern betoncserepek) használata.
- A tájegységre jellemző fedés helyett új anyagú, eltérő részletmegoldású tetőfedés nem készíthető (pl. jellemzően cseréppel fedett utcaképben nádazás nem támogatható, illetve szálas anyagú fedéseknél a történeti részletkialakítástól eltérő megoldás nem használható).
- Hosszú szálú szalmát már az előző évben rendelni kell, nem célszerű külföldről behozott anyag használata azok előkészítésének nem megismerhető módja miatt.

Padlók

A régi épületekben nem készült talajnedvesség elleni szigetelés, a talajpára szabadon áramlott, a természetes anyagú szerkezetek természetükből fakadóan lélegeztek. Az állandó használat – szellőzés, fűtés – a szükséges mértékben szabályozta a páravándorlás irányát, és megóvta a szerkezeteket. Súlyos problémákat okoz, ha felbontjuk az egyensúlyt a mai szigetelésként működő szerkezetekkel (például aljzatbeton alkalmazásával, aminek párazáró hatása van).

Javasolható beavatkozások:

- Földpadló a leggyakrabban használt padló, döngölt, tapasztott módon készítve, melynek megtartása és gondozása is könnyű. A bepenészesedett padlóburkolatot szükség szerint 20-30 cm vastagságban cserélni szükséges.
- *Hajópadló hibáinak okait és kezelésének módját szakértőre kell bízni*. Indokolt, faanyagvédelmi szakértői vélemény által alátámasztott csere esetén az eredeti méretű, de legalább 15-20 cm széles pallót használjunk, lakkozás nélkül a természetes szellőzés fenntartása érdekében. Természetes felületkezelő anyagokkal védelme hosszútávra megoldható.
- Tégla, kő, műkő, cementlap esetén a tönkrement elemeket bontásból származó ugyanolyannal javasolt pótolni.
- Törekedni kell az eredeti burkolatok megtartására! (Mérlegelendő, hogy a történeti burkolat felszedése nem okoz-e kárt a burkolati elemekben.)

Kerülendő beavatkozások az újabb problémák elkerülése érdekében:

- A hagyományos padlóburkolatok a helyiségek természetes szellőzését biztosítják, még cseréjük esetén sem javasolt ezt megváltoztatni, és nem szabad párazárást okozó betonaljzatra fektetni, az elemeket nem szabad betonba ágyazni.
- Kültéri burkolatnál legfőképp a ház körül nem szabad betonaljzatot alkalmazni, mert az a falak felé tereli a nedvességet – aprókavics- vagy homok-ágy alkalmazása javasolt.

Ablakok, ajtók

Elvárt az eredeti nyílászáró szerkezetek megtartó, restaurátori szemléletű felújítása.
Legtöbb esetben részleges elemcserékkel a sérült nyílászárók javítása megoldható. Az épület eredeti karakterének megőrzéséhez az egyik legfontosabb az arányok, felhasznált anyagok, megmunkálási módok, vasalatok megtartása. Régi ajtóink, ablakaink nem zártak olyan tökéletesen, mint a mai korszerű nyílászárók, de ez a természetes anyagú házaknál előny a minimális természetes szellőzés (filtráció) miatt.

Javasolható beavatkozások:

- Javításuknál, részleges cseréjüknél ügyeljünk a *régivel megegyező technológia, faminőség, profil és felületkezelés alkalmazására, az eredeti vasalatok megtartására.*
- Amennyiben a faanyagvédelmi szakértő véleménye alapján elkerülhetetlen a csere, *hagyományos asztalosmesterségben jártas szakemberrel formailag azonos kialakítású,* a faelemek méretével azonos szerkezeti elemekből, azonos részletmegoldásokkal készített nyílászárók behelyezése javasolt.
- Indokolt csere esetében is javasolt egy-egy ún. tanúszerkezet megtartása az épület autentikus jellegének megőrzése érdekében.
- A tönkrement vasalatokat az eredetivel megegyező vagy korban illő, bontott *vagy a tönkrement mintájára kovácsolt darabokkal kell pótolni.*
- Az eredeti festés feltárása szükséges a színhelyes rekonstrukciós helyreállításhoz.

Kerülendő beavatkozások az újabb problémák elkerülése érdekében:

- Nem támogatható a modern formájú ajtók, ablakok beépítése a történeti nyílászárók helyén, sem az anyagában idegen, például műanyag nyílászárók használata.
- A hagyományos népi épületek esetén a nyílászárók kis felületűek, a hőháztartásban nem okoznak mértékadó veszteséget, ezért hőszigetelt üvegezés csak különleges esetekben fogadható el, az is csak a belső szárny esetében, ha annak elhelyezése nem jár az eredeti profil növelésével.

NÉPI ÉPÍTÉSZETI EMLÉK FELÚJÍTÁSÁT MEGALAPOZÓ SZAKMAI ELŐKÉSZÍTÉS TARTALMA

Általános elvek, elvárások:

A Népi Építészeti Program elsődleges célja a történeti ÉRTÉKŐRZÉS és FENNTARTÁS.
A Népi Építészeti Program értékazonosító céljaival összhangban nem tesz különbséget a jogszabályokban rögzített különféle védettségi kategóriák között a szakmai elvárások tekintetében. Az alapelv a meglévő történeti értékek megtartó szemléletű felújítása, védettség szintjétől függetlenül.
Ezen alapelvvel összefüggésben szükséges az épületfelújítást alátámasztó szakmai dokumentációkat elkészíteni, mely alapelv a jogszabályi előírásokhoz képest helyenként szigorúbb elvárást jelent.

Szakmai előkészítésként építéstörténeti dokumentáció és értékleltár, statikai szakvélemény, valamint építészeti felmérés, állapotrögzítő és felújítási terv mindennek az alapja. A többi szakértői vizsgálat szükségessége annak függvénye, hogy milyen szerkezetekből, építészeti részletekből áll az épület, illetve milyen adottságokkal bír.
Pl. faanyagvédelmi szakvélemény általános esetekben szükséges, hiszen a legtöbb épületben faanyagú szerkezetek adják a tetőt, a födémet, a nyílászárókat stb. Illetve a felújítási tervdokumentáció kötelező elemeként a tervezői költségvetés kiírás is elkészítendő minden esetben.

A szakmai előkészítés dokumentumaival kapcsolatos elvárásokról az online felület „Dokumentumok” menü alatt elérhető „Szakmai elvárások, mintadokumentációk” pontban részletesen tájékozódhatnak.

Minden épületnél szükséges szakmai anyagok (1-5):

1)
A Népi Építészeti Program értékazonosító céljaival összhangban az **építéstörténeti dokumentáció és értékleltár** mind az országos, a helyi védett és a területi védett épületek esetében egységesen a teljes épületre/több épületből álló épületegyüttes esetén a **teljes történeti épületegyüttesre elkészítendő,** „*A műemlékvédelemmel kapcsolatos szabályokról”* szóló 449/2025. (XII. 29.) Korm. rendeletben foglaltak figyelembevételével.

A történeti értékek feltérképezése mellett a meglévő épület szerkezeteinek állapotát is szükséges megismerni, hogy tervezhetőek legyenek a felújítás során szükséges beavatkozások.

A szerkezeti (diagnosztikai) vizsgálatok nemcsak országos műemléki védelem alatt álló épületeknél, hanem helyi védelem alatt állóknál is szükségesek.

2)
Az épület/építmény **minden faanyagú szerkezetére** vonatkozóan **faanyagvédelmi szakvélemény** készítése szükséges, pl.:

- tetőszerkezet
- födémszerkezet
- nyílászárók
- fapadló (pl.: hajópadló)
- egyéb faszerkezetek (pl.: tornác, oromdeszkázat)

A Népi Építészeti Program keretében támogatott helyszíneken nem elegendő az ún. helyszíni szakértői szemle vagy általános szakértői vélemény. Minden esetben a **részletes szakértői vélemény** elvárt! A részletes szakértői vélemény elemenkénti szemrevételezéses és roncsolásos vizsgálat alapján készül. Számos esetben a takart szerkezetek legalább kritikus helyeken történő feltárása szükséges a vizsgálat elvégzéséhez (p.: födémszakasz 1 m-es sávban). A helyszíni vizsgálatok és ezek értékelése nyomán a szakvélemény szöveges munkarészekből, táblázatos összefoglalásból, rajz- és fotómellékletből áll.
Egzakt módon összefoglalja az állapotokat és a szükséges beavatkozásokat, ezzel segítve az építész tervezőt egy alapos és részletes felújítási terv elkészítésében.

3)
Az épület szerkezeteit és azok állapotát szintén elengedhetetlen megismerni, erre szolgál a **statikai szakvélemény**. A szakértő részletesen ismerteti az épület szerkezeteinek méretét, anyagát és állapotát. Feltérképezi a károsodott elemeket, helyeket, vizsgálja a kiváltó okot és beavatkozási javaslatot fogalmaz meg a kritikus, esetleg veszélyes állapotú épületelemekkel kapcsolatosan.
Fontos, hogy régi szerkezetekben, épületekben jártas szakértő kerüljön bevonásra, hiszen védett épületek lévén a Program célja az eredeti történeti szerkezetek megtartása. Nem szabad ezen épületeknél csak a mai épületek tervezésénél alkalmazandó előírások szerint kalkulálni (pl. Eurocode), ismerni kell a történeti szerkezetek értékeit, működését.
Ebben az esetben is, amennyiben indokolt, feltárásokkal szükséges pontos ismereteket szerezni a rejtett szerkezetek állapotáról, méretéről a beavatkozások megfelelő tervezéséhez (pl. alapfeltárás, takart fedélszék feltárása). Természetesen ott, ahol szerkezeti probléma nem mutatkozik és a felújítási munkák nem érintik az alapozást (pl.: vízmentesítés), nem ajánlott a talaj megbolygatása, szükségtelen alapfeltárás!
A statikai szakvélemény minden esetben hívja fel a figyelmet az aggályos állapotú, stabilitású szerkezetre, az azok helyreállításakor szükséges beavatkozások, előkészületek elvégzésére (pl. dúcolás szükségessége, egymást követő munkafolyamatok)!

4)
A **tervdokumentáció minimálisan elvárt tartalma**: felmérési tervek állapotrögzítéssel, felújítási tervek a tervezett beavatkozások részletes és pontos ismertetésével, műszaki leírás, szükség szerint részletrajz.
A felújítási tervek térjenek ki a tervezett beavatkozások technológiai sorrendjére, különös figyelemmel a bizonytalan stabilitású szerkezeteknél a kivitelezés során betartandó szempontokra, a beavatkozást megelőző intézkedésekre.

5)
Minden esetben **szükséges** szakmai előkészítés során a tervdokumentációhoz tartozóan **tételes tervezői költségvetés kiírás** készítése, mely rögzíti a tervek mellett a tervezett beavatkozások műszaki adatait (anyag, mennyiség). Olyan részletezettséggel szükséges ennek elkészülni, hogy kellő alapot biztosítson a kivitelezők megkereséséhez, árajánlatok bekéréséhez. A költségvetési tételeket a Programban szereplő munkanemek szerint szükséges csoportosítani.

További szükséges szakmai anyagok (épületenként eltérő lehet):

A történeti értékfeltáráshoz tartozóan szükség lehet további vizsgálatokra, szakértők bevonására, valamint a jelenleg nem látható, de sejthető, esetleg archív fotókon látható korábbi kialakítás tisztázására, építészeti részletek, eredeti színek feltárására.

A **Szondázó falkutatás** abban az esetben indokolt, amennyiben például tisztázni szükséges az épületen történt átalakításokat vagy egy korábbi nyílásrendszer rekonstrukciója készülne. Ebben az esetben roncsolásos vizsgálattal a szakértő kutatóablakokat nyit.

Indokolt lehet restaurátor bevonása, aki **restaurátori szakvélemény**ben rögzíti az általa elvégzett kutatások eredményét és helyreállítási javaslatot fogalmaz meg. Restaurátor vizsgálhat díszítőfestést, (festőrestaurátor); faragott díszes nyílászárót (farestaurátor); homlokzati díszeket és színeket (festőrestaurátor), kőanyagú szerkezeteket (kőrestaurátor), vagy akár fémanyagú szerkezeteket – pl. kovácsoltvas rács, eredeti zárszerkezet (fémrestaurátor), illetve kerámia építészeti elemeket (szilikát restaurátor).

Épületdiagnosztikai szakvéleményként választható ki az épület vizesedési problémáinak tisztázására szolgáló szakértői anyag.
A faldiagnosztikai szakvélemény dokumentálja a falazat anyagát, nedvességi állapotát és a szerkezetben a nedvesség által okozott károsodás helyét, mértékét és típusait. Rögzíti a mérések módszerét, eredményeit, majd azok alapján összefoglaló értékelést fogalmaz meg, javaslatot ad a szerkezetek védelmének megoldására, fényképes és rajzi mellékleteken, illetve táblázatos formában egyértelműen megjelenítve a károsodások, mérések, szükséges beavatkozások helyét.

A **Malomtechnológiai (molinológiai) szakvélemény** malmoknál indokolt, hiszen az a történeti malmok (vízimalmok, szélmalmok, szárazmalmok) építéstörténeti kutatását, néprajzi és muzeológiai értékleltárát és műszaki-szerkezeti állapotát vizsgáló hivatalos szakértői dokumentum. (A *molinológia* kifejezés a latin *molina* (malom) szóból származik, és a malmok tudományos kutatását jelenti.)

NÉPI ÉPÍTÉSZETI EMLÉK FELÚJÍTÁSÁVAL KAPCSOLATBAN FELMERÜLŐ MUNKANEMEK FELSOROLÁSA

KÉRELEM BENYÚJTÁSAKOR SZÜKSÉGES MELLÉKLETEK TÍPUSAI:

- építéstörténeti dokumentáció és értékleltár
- szondázó falkutatás
- épületdiagnosztika
- faanyagvédelmi szakvélemény
- restaurátori szakvélemény
- statikai szakvélemény
- malomtechnológia szakvélemény
- tervdokumentáció
- költségvetés kiírás alapján adott árajánlat
- építési engedély / örökségvédelmi engedély / örökségvédelmi bejelentés/ településképi bejelentés stb. lefolytatásának hivatalos igazolása

AZ EGYES FELÚJÍTÁSI MUNKANEMEKHEZ FELTÖLTENI SZÜKSÉGES DOKUMENTÁCIÓK RÉSZLETEZÉSE MŰEMLÉKI VÉDELEM ESETÉN:

A Támogatási Kérelem mellékleteként benyújtandó dokumentációk tartalma és jellege eltérhet az engedélyezési folyamat során alkalmazandó jogszabályokban rögzített elvárásoktól. A bővebb dokumentációk a szakmai döntés megalapozottságát szolgálják. A kért teljesértékű, teljes történeti épületegyüttesre vonatkozó építéstörténeti dokumentáció és értékleltár, valamint építészeti felmérés a Népi Építészeti Program értékfeltáró és -azonosító céljának megvalósulását segíti.

Homlokzat felújítása: építéstörténeti dokumentáció és értékleltár, szondázó falkutatás, restaurátori szakvélemény (ha falfestés nyomai, vagy különleges/esetleg védéskor nevesített díszítés láthatók), tervdokumentáció, örökségvédelmi engedély / bejelentés igazolása

Vízmentesítés: építéstörténeti dokumentáció és értékleltár, statikai szakvélemény, tervdokumentáció, épületdiagnosztika (szükség szerint), örökségvédelmi engedély / bejelentés igazolása

Utólagos vízszigetelés: építéstörténeti dokumentáció és értékleltár, szondázó falkutatás (ha falfestés nyomai, vagy különleges/esetleg védéskor nevesített díszítés látható), épületdiagnosztika, statikai szakvélemény, örökségvédelmi engedély / bejelentés igazolása

Falszerkezet megerősítése: építéstörténeti dokumentáció és értékleltár, szondázó falkutatás, épületdiagnosztika (szükség szerint), statikai szakvélemény, tervdokumentáció, örökségvédelmi engedély / bejelentés igazolása

Födémszerkezet megerősítése: építéstörténeti dokumentáció és értékleltár, faanyagvédelmi szakvélemény (fa anyagú esetén), statikai szakvélemény, tervdokumentáció, örökségvédelmi engedély / bejelentés igazolása

Födémszerkezet felújítása: építéstörténeti dokumentáció és értékleltár, faanyagvédelmi szakvélemény (fa anyagú esetén), statikai szakvélemény, tervdokumentáció, örökségvédelmi engedély / bejelentés igazolása

Tetőszerkezet felújítása: építéstörténeti dokumentáció és értékleltár, faanyagvédelmi szakvélemény, statikai szakvélemény, tervdokumentáció, örökségvédelmi engedély / bejelentés igazolása

Tetőfedés cseréje, felújítása: építéstörténeti dokumentáció és értékleltár, faanyagvédelmi szakvélemény, statikai szakvélemény, tervdokumentáció, örökségvédelmi engedély / bejelentés igazolása

Tüzelőberendezés / kémény felújítása: építéstörténeti dokumentáció és értékleltár, szondázó falkutatás (szükség szerint), statikai szakvélemény, tervdokumentáció (szükség szerint részletterv is), örökségvédelmi engedély / bejelentés igazolása

Padlóburkolat felújítása, cseréje: építéstörténeti dokumentáció és értékleltár, faanyagvédelmi szakvélemény (ha fából készült, vagy fa szerkezetű elemet érint), tervdokumentáció, örökségvédelmi engedély / bejelentés igazolása

Nyílászárók felújítása: építéstörténeti dokumentáció és értékleltár, szondázó falkutatás (szükség szerint), faanyagvédelmi szakvélemény, restaurátori szakvélemény (értékleltár javaslata alapján), tervdokumentáció, örökségvédelmi engedély / bejelentés igazolása

Falazat festése: építéstörténeti dokumentáció és értékleltár, szondázó falkutatás, épületdiagnosztika (szükség szerint), restaurátori szakvélemény (ha védéskor nevesített értéket érint, vagy értékleltár javaslata alapján kell), tervdokumentáció, örökségvédelmi engedély / bejelentés igazolása

Díszítőelemek restaurálása: építéstörténeti dokumentáció és értékleltár, szondázó falkutatás (szükség szerint), faanyagvédelmi szakvélemény (ha fából készült, vagy fa szerkezetű elemet érint), restaurátori szakvélemény és helyreállítási/restaurálási tervdokumentáció, örökségvédelmi engedély / bejelentés igazolása

Belső korszerűsítés: építéstörténeti dokumentáció és értékleltár, szondázó falkutatás (szükség esetén), tervdokumentáció, örökségvédelmi engedély / bejelentés igazolása

Gazdasági épület homlokzat felújítása: építéstörténeti dokumentáció és értékleltár, szondázó falkutatás (szükség szerint), restaurátori szakvélemény (ha falfestés nyomai, vagy különleges / esetleg védéskor nevesített díszítés láthatók), tervdokumentáció, örökségvédelmi engedély / bejelentés igazolása

Gazdasági épület vízmentesítés: építéstörténeti dokumentáció és értékleltár, épületdiagnosztika (szükség szerint), statikai szakvélemény (szükség szerint), tervdokumentáció, örökségvédelmi engedély / bejelentés igazolása

Gazdasági épület utólagos vízszigetelés: építéstörténeti dokumentáció és értékleltár, szondázó falkutatás (szükség szerint), épületdiagnosztika, statikai szakvélemény (szükség szerint), tervdokumentáció, örökségvédelmi engedély / bejelentés igazolása

Gazdasági épület falszerkezet megerősítése: építéstörténeti dokumentáció és értékleltár, épületdiagnosztika (szükség szerint), szondázó falkutatás (szükség szerint), statikai szakvélemény (szükség szerint), tervdokumentáció, örökségvédelmi engedély / bejelentés igazolása

Gazdasági épület födémszerkezet megerősítése: építéstörténeti dokumentáció és értékleltár, faanyagvédelmi szakvélemény (fa anyagú esetén), statikai szakvélemény, tervdokumentáció, örökségvédelmi engedély / bejelentés igazolása

Gazdasági épület födémszerkezet felújítása: építéstörténeti dokumentáció és értékleltár, faanyagvédelmi szakvélemény (fa anyagú esetén), statikai szakvélemény, tervdokumentáció, örökségvédelmi engedély / bejelentés igazolása

Gazdasági épület tetőszerkezet felújítása: építéstörténeti dokumentáció és értékleltár, faanyagvédelmi szakvélemény, statikai szakvélemény, tervdokumentáció, örökségvédelmi engedély / bejelentés igazolása

Gazdasági épület tetőfedés cseréje, felújítása: építéstörténeti dokumentáció és értékleltár, faanyagvédelmi szakvélemény, statikai szakvélemény, tervdokumentáció, örökségvédelmi engedély / bejelentés igazolása

Gazdasági épület tüzelőberendezés / kémény felújítása: építéstörténeti dokumentáció és értékleltár, szondázó falkutatás (szükség szerint), statikai szakvélemény, tervdokumentáció (szükség szerint részletterv is), örökségvédelmi engedély / bejelentés igazolása

Gazdasági épület padlóburkolat felújítása, cseréje: építéstörténeti dokumentáció és értékleltár, faanyagvédelmi szakvélemény (ha fából készült, vagy fa szerkezetű elemet érint), tervdokumentáció, örökségvédelmi engedély / bejelentés igazolása

Gazdasági épület nyílászárók felújítása: építéstörténeti dokumentáció és értékleltár, szondázó falkutatás, faanyagvédelmi szakvélemény, restaurátori szakvélemény (ha védéskor nevesített értéket érint, vagy értékleltár javaslata alapján kell), tervdokumentáció, örökségvédelmi engedély / bejelentés igazolása

Gazdasági épület falazat festése: építéstörténeti dokumentáció és értékleltár, szondázó falkutatás (szükség szerint), restaurátori szakvélemény (ha védéskor nevesített értéket érint, vagy értékleltár javaslata alapján kell), tervdokumentáció, örökségvédelmi engedély / bejelentés igazolása

Gazdasági épület díszítőelemek restaurálása: építéstörténeti dokumentáció és értékleltár, szondázó falkutatás (szükség szerint), faanyagvédelmi szakvélemény (ha fából készült, vagy fa

szerkezetű elemet érint), restaurátori szakvélemény és restaurálási/helyreállítási tervdokumentáció, örökségvédelmi engedély / bejelentés igazolása

Gazdasági épület belső korszerűsítés: építéstörténeti dokumentáció és értékleltár, szondázó falkutatás (szükség szerint), tervdokumentáció, örökségvédelmi engedély / bejelentés igazolása

Kerítés, kapu felújítása: építéstörténeti dokumentáció és értékleltár, faanyagvédelmi szakvélemény (ha fából készült, vagy fa szerkezetű elemet érint), tervdokumentáció (szükség szerint részletterv is), örökségvédelmi engedély / bejelentés igazolása

Kisebb melléképület felújítása: építéstörténeti dokumentáció és értékleltár, szondázó falkutatás (szükség szerint), faanyagvédelmi szakvélemény (ha fából készült, vagy fa szerkezetű elemet érint), statikai szakvélemény, rekonstrukciós felújítás esetén tervdokumentáció, örökségvédelmi engedély / bejelentés igazolása

Társművészeti alkotások (pl.: szobor, kereszt, síremlék stb.) helyreállítása: építéstörténeti dokumentáció és értékleltár, restaurátori szakvélemény és helyreállítási terv (restaurátori terv), statikai szakvélemény (szükség szerint), örökségvédelmi engedély / bejelentés igazolása

Szakrális kisemlékek (pl.: kápolna, kálvária stb.) helyreállítása: építéstörténeti dokumentáció és értékleltár, restaurátori szakvélemény és helyreállítási terv (restaurátori terv - szükség szerint), statikai szakvélemény (szükség szerint), faanyagvédelmi szakvélemény (szükség szerint), tervdokumentáció, örökségvédelmi engedély / bejelentés igazolása

HELYI VÉDETT ÉPÜLETEK és TERÜLETI VÉDETTSÉG (MK, MJT) ESETÉN a mellékletek jellemzően megegyeznek az egyedi műemléki védelem alatt álló épületek esetéhez felsoroltakkal.

A védettség és a tervezett beavatkozások jellegétől függően örökségvédelmi vagy építésügyi hatósági engedély/bejelentés szükséges lehet.
Helyi védelem alatt álló épületeknél településképi eljárás lefolytatására is szükség lehet, melyről az ingatlan településének önkormányzatán, illetve a vonatkozó településképvédelmi rendeletben tájékozódhatnak.
A szakmai előkészítés és az egyes szakmai dokumentációk pontos tartalmának egyeztetése – a támogatott kérelmek esetében a szerződéskötés után – a mentori együttműködés során történik a megvalósítási helyszínen.

AZ EGYES SZAKÉRTŐI DOKUMENTÁCIÓK ELKÉSZÍTÉSÉRE FELKÉRHETŐ MŰEMLÉKI SZAKÉRTŐK NÉVSORÁNAK ELÉRHETŐSÉGE

A Népi Építészeti Programban részt vevő ingatlanokra vonatkozóan az érték-azonosítás szakmai alapját jelenti országos és helyi védettségű ingatlan esetében is az Építéstörténeti dokumentáció és annak részét képező értékleltár. Az értékleltár adattartalmát és felépítését *A műemlékvédelemmel kapcsolatos szabályokról* szóló 449/2025. (XII. 29.) Korm. rendelet 1. számú melléklet 3. pontja adja meg, és e kormányrendelet 1. melléklet 1. pontja írja le az Építéstörténeti tudományos dokumentáció felépítését.
A szakvéleményeket műemléki szakértői névjegyzékben szereplő szakértő készítheti. **A műemléki érték dokumentálása, épületkutatás, épületdiagnosztika (statika, faanyagvédelem, vízszigetelés stb.) és restaurátori szakértői névjegyzék az alábbi linken érhető el**:
http://nevjegyzek.e-epites.hu/
(Javasolt a korábbi, több adatot tartalmazó archív oldal használata is, amíg a fenti linkeken nem szerepeltetnek a szakértők megkeresését segítő több adatot:
https://2015-2019.kormany.hu/hu/miniszterelnokseg/kulturalis-oroksegvedelemert-es-kiemelt-kulturalis-beruhazasokert-felelos-allamtitkar/regeszeti-es-muemleki-szakertoi-nevjegyzek/muemlekvedelem)

A tervdokumentációkat megfelelő kamarai jogosultsággal rendelkező építész tervező készítheti. Javasoljuk a műemlékek, illetve régi épületek helyreállításában jártas szakemberek felkutatását. A szakmagyakorláshoz szükséges kamarai jogosultsággal rendelkező **építész tervezők, felelős műszaki vezetők** listája a Magyar Építész Kamara honlapján érhető el:
https://eugyintezes.mekon.hu/index.php?u=nevjegyzek
Javasolt műemlék-, illetve történeti épület helyreállításában, valamint a népi építészetben jártas tervező bevonása.

A szakértői dokumentációkra vonatkozó legfontosabb jogszabályi környezet:
- 449/2025. (XII. 29.) Korm. rendelet a műemlékvédelemmel kapcsolatos szabályokról
- 2023. évi C. törvény a magyar építészetről
- 281/2024. (IX. 30.) Korm. rendelet az építésügyi hatósági eljárásokról és ellenőrzésekről
- 191/2009. (IX. 15.) Korm. rendelet az építőipari kivitelezési tevékenységről
- 266/2013. (VII. 11.) Korm. rendelet az építésügyi és az építésüggyel összefüggő szakmagyakorlási tevékenységekről
- Építési engedélyezési – építési műszaki kivitelezési tervdokumentációk tartalmi és formai követelményeinek szabályzata (aktuális változata a Magyar Mérnöki Kamara honlapján https://www.mmk.hu/tudastar/dokumentumtar/szabalyzatok/tervdokumentacio-tartalmi-es-formai-kovetelmenyei-2017.05.09.pdf)